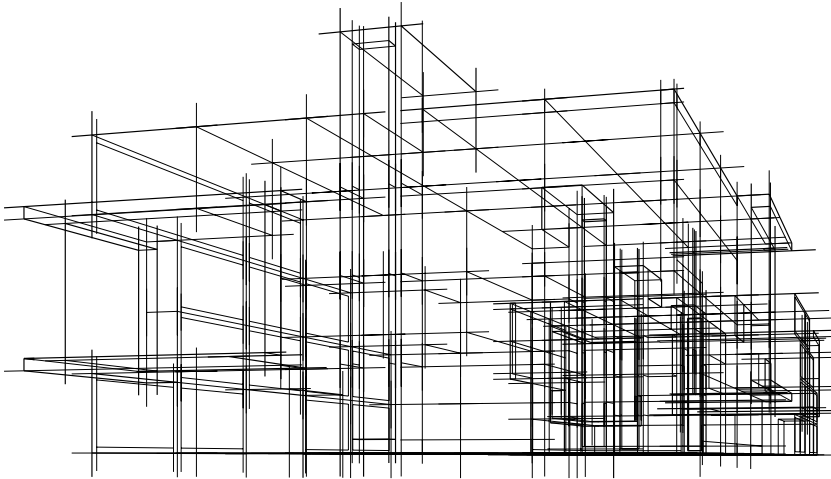

"שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב":

מהיסטוריה של החורבן לאדריכלות של הבנין

של מחלה פנימית עמוקה, שהרי החורבן הפיזי הגדול אינו מתחיל מחרב האויב, אלא מהסדקים הרוחניים והמוסריים שבתוכנו.

ניקח 3 דוגמאות:

הגרעין הרעיוני הזה מתגלה בעוצמה בניתוח של אירוע שבירת הלוחות. חטא העגל לא היה רק עבודה זרה פשוטה, אלא היה בו ביטוי לכשל תודעתי חמור ביותר: הפיכת האמצעי למטרה. העם, שהתקשה להתמודד עם היעדרותו של משה, ביקש להחליף אמצעי אחד (מנהיג בשר ודם) באמצעי אחר (עגל זהב). מעשהו של משה, המנפץ את הלוחות הברית, אינו התפרצות זעם, אלא שיעור חינוכי נצחי בבחינת "מידה כנגד מידה". כשם שהעם הפך את האמצעי למטרה, כך משה מראה להם שגם הלוחות, קדושים ככל שיהיו, לוחות אבן עליהם חקוק דבר ה', הם רק אמצעי, וכאשר טועים בהם והופכים אותם לחזות הכול – דינם להישבר. הרמב"ם מרגיש שבית המקדש הוא אמצעי, הכרחי מאוד, אבל הוא לא המטרה. על כן קו ישיר מחבר בין הלוחות למקדש: כאשר הופכים את המקדש עצמו למטרה ולא את המפגש פנים בפנים עם הקדוש ברוך הוא, כאשר לא זוכרים שמטרת המקדש היא מקום בו מתייחדים רוחין ונפשין – קרי: הכרת אמתותו, הנהגתו ומציאותו של הקדוש ברוך הוא – אזי דין שווה ללוחות ומקדש, דינם להיחרב. מבחינה זו שבירת הלוחות הנה ליבת הגרעין של י"ז בתמוז.

רעיון זה ממשיך ומהדהד בביטול קרבן התמיד. גם כאן, הבעיה לא הייתה בקרבן עצמו, אלא בתפיסה של העם את קרבן התמיד, כ"טקס מגן" אוטומטי, המאפשר להתעלם מהשחיתות החברתית והמוסרית שעליה

על עצמו, אבל תפיסת הזמן היהודית מצפה מאיתנו להתקדם לעבר גאולה. לא רק לזכור כל שנה מחדש את האירועים ההיסטוריים, אלא לצאת מהם אחרת: לעורר מחשבות, תובנות וגם תביעה רוחנית של ממש מאיתנו שיביאו לשינוי תודעתי פנימי ושינוי חברתי כללי.

י"ז בתמוז פותח את ימי בין המצרים הקשורים לחורבן בית ראשון ובית שני ששיאם הוא בתשעה באב. האם אנו מבינים את התהליך שהתרחש לעומקו? האם אנו מבינים את ההבדל בין החורבן של י"ז בתמוז לחורבן של תשעה באב? האם אנחנו מכירים את ההיסטוריה של י"ז בתמוז? (למשל: מי הוא אפוסטמוס? ומתי זה קרה?) את הקשר בין שבירת הלוחות למהלך של החורבן? האם אנו יודעים לקשר את זה לימינו? ואיך זה קשור לעבודת השם האישית של כל אחד ואחת מאיתנו?

הרמב"ם מצפה מאיתנו שבעקבות הבנת המהות הפנימית של יום י"ז בתמוז, אנו נעבור מתודעה של קורבן פסיבי שצם על מה שהיה להפוך לאנשים שמנסים לשנות את המציאות בה אנו חיים כאן ועכשיו, ולשם כך עלינו להבין היטב את הייחוד של י"ז בתמוז ואת התודעה שעליה ללוות אותנו ביום צום זה.

י"ז בתמוז הוא "פרוודור" מיוחד לתשעה באב. ביי"ז בתמוז אנו מציינים אירועים אשר מסמלים את חילול הקדש, את החילול של הדברים הקדושים לנו. זאת לעומת תשעה באב אשר מציין את החורבן הלאומי המוחלט: אובדן הריכוז והמדינה, את קיומנו בארץ, ואת החומה שכמו נפסקה בינינו לבין השמים לאחר חורבן הבית. כאמור, אין כאן רצף מקרי של אסונות, אלא יש כאן סימפטומים

הרמב"ם מלמד אותנו לא רק לחיות כמו יהודים, אלא גם לחשוב כמו יהודים. בצומות הלאומיים – פוסק הרמב"ם – איננו צמים על העבר, העבר היה ואין להשיבו; אנו צמים על ההווה שהוא כמו העבר. אנו צמים על חטאינו שהם דומים לחטאי אבותינו. אנו לא צמים רק על חורבן הבית שהיה בעבר, אלא גם על הבית שעדיין חרב עד עכשיו. ועל כן מטרת הצום היא לשנות אותנו לא רק ביחס לעבר, אלא בעיקר ביחס להווה ולמציאות בה אנו חיים.

כדי להבין לעומק את תפיסת הרמב"ם בפרט, ואת התפיסה המיוחדת של חז"ל לאורך הדורות כולם ולקבל מהם השראה אשר תשנה את הדרך בה אנו חווים את הצום, כך שהצום אף יתחבר לימי המלחמה בהם אנו נמצאים, כתבתי יחד עם הרב ד"ר יוחאי מקבילי את הספר "תשעה באב ואסונות לאומיים" מבית היוצר של "מפעל משנה תורה" אשר מביא את האמונה והתובנות העמוקות והלוהטות של הרמב"ם לאירועי מעגל השנה, כשהמטרה העיקרית של הספר היא לצאת עם מבט עמוק ומרענן של תפיסת חיים בקשר לצומות.

ביום שני השבוע יחול יום השנה לזכרו של הרה"ג יוסף קאפח זצ"ל, והוא יצויין בכנס בירושלים. גולת הכותרת של עבודתו היא הנגשת הרמב"ם בצורה מדויקת מכתבי יד, יחד עם ביאור של דרכי החשיבה של הרמב"ם, מה שתרגם רבות להפצת לימוד הרמב"ם בכל רחבי עם ישראל. באירוע זה נשיק את הספר שמלווה את תפיסת הרמב"ם ביחס לצומות ולימי אבל לאומיים.

הרמב"ם, שדבריו מבוססים על דברי המשנה במסכת תענית, מסכם (ספר זמנים, הלכות תעניות ה,ג) באופן תמציתי ועוצמתי את חמשת האירועים המכוננים של היום:

וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז – חֲמֵשֶׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ בּוֹ:

1. נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְלוֹתָי,
2. וּבָטַל הַתָּמִיד מִבֵּית רִאשׁוֹן,
3. וְהִבְקָעָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחִוּרָן שָׁנִי,
4. וְשָׁרַף אֶפְסֹסְטָמוֹס הָרָשָׁע סֵפֶר תּוֹרָה,
5. וְהִעָמִיד עֲלָם בְּהִיכָל.

חמשת האירועים הללו, הם הרבה יותר מרצף טרגי של אירועים היסטוריים. הם נושאים בקרבם מסר שעדכני לימינו אנו ממש. הזמן הטבעי נע בצורה מעגלית וחוזר

קרוב אליך

עבודת ה' ברוח חסידית

בס"ד

562

ט"ו תמוז תשפ"ה
ערב שבת פרשת בלק

התריעו הנביאים. העם החזיק באשליה שעצם קיום הפולחן יציל אותו, והתעלם מן המהות. ביטול התמיד היה אפוא רגע טראומטי של התפכחות, שבו התברר כי ריטואל ללא תוכן מוסרי הוא ריק מתוכן, ואין בו כדי להגן מפני הפורענות. כאשר התדיר והתמידי מכסה על פני הנפש הגועשת והופך להיות חזות הכל, כאשר הטקס מחליף את התשוקה להכרת אלוהים, דינו של התמיד להיבטל ושל עבודת המקדש בעקבות כך, להיעצר.

באופן דומה אנו מסתכלים על הבקעת חומות ירושלים בימי בית שני. למען האמת, כאשר לומדים את האירועים ההיסטוריים לעומקם, מגלים שבי"ז תמוז לא חומות העיר החיצונית נפרצו, אלא חומות מבצר אנטוניה אשר שמר על הר הבית. לב האומה עוד לא נפגע, אבל הסוגר השומר על הלב נפרץ. אירוע זה מסמל את התנפצות האשליה שקדושתה של עיר יכולה להגן על חומותיה הפיזיות, שדי בקדושת המקדש לעמוד כאבן בצורה אל מול אויב עדיף, כאשר החומות הרוחניות כבר קרסו, כדברי המשורר בתהילים: "היטיבה ברצונך את ציון, תבנה חומות ירושלים" (תהילים נא, כ). מכאן אנו למדים שנקודת ציון הנה הנקודה הפנימית, וירושלים הנה החומה החיצונית. אך כאשר נקודת ציון ששוכנת בתוך חומות ירושלים לא באה לידי ביטוי, אזי חומות ירושלים יקרסו.

אם כן, מהי דרך התיקון, איך מתגברים על הכשל ועל הטעות? מה הצום אמור לכוון בנו בי"ז בתמוז? על הזיכרון להפוך לכלי המעצב את תודעתנו. הצום של י"ז בתמוז מחייב אותנו לדעת מתי יש לעמוד על הזהות והקודש ולא להתאהב בקליפה ובאובייקט החיצוני.

חשוב לדעת שיש חשיבות גדולה בעמידה על הזהות שלנו, על מי שאנחנו. העמידה על הזהות ועל המהות יכולה לבוא לידי ביטוי גם בנכונות לעמוד איתן כאשר תשמיש קדושה מחולל. בעמידה למען הקודש אנו מוכיחים לעיתים שאנו מבינים שהזהות והקדוש הם הליבה של חיינו. לשם דוגמה, אנו מכירים את הסיפור על הקיסר קליגולה: שלושים שנה לפני חורבן הבית הוא רצה להציב פסל במקדש אבל העם התקומם כנגד כך, וזו היתה התקוממות שהצליחה. המפקד שקליגולה שלח על מנת להציב פסל במקדש כל כך נבהל מהנכונות של עם ישראל למסור את הנפש כדי שלא תיכנס עבודה זרה למקום המקדש, ולמעשה סירב לבצע את הפקודה (מה שגרם לקליגולה לדרוש את ההתאבדות שלו!). בזכות הדבקות והנכונות המוחלטת של העם שלא לוותר על עקרונותיו, האירוע החמור נמנע. אך כאשר האובייקט הופך להיות המרכז, אנו נזכרים בדרך הקשה "שלא הנחש ממית ולא הנחש מחיה", ואנו נזכרים שלא "ידינו של משה עושות מלחמה".

י"ז בתמוז מהווה קריאה מתמדת להבחין בין אמצעים למטרות, בין פולחן למהות, ובין חומות אבן לחוסן רוחני. ימי הצום שהנם ימי הזיכרון הלאומיים לחורבן ולאסונות שאירעו לעם ישראל לאורך ההיסטוריה, צריכים מעבר לימי צום, להיות גם ימי עיון והעמקה, ימים שבהם אנו לומדים לא רק את ההיסטוריה של החורבן, אלא בעיקר את האדריכלות של הבניין. בניין של חברה מוסרית, של זהות איתנה ושל אמונה תבונית היודעת כי התקווה והגאולה אינן הבטחה שיש להמתין לה, אלא משימה שיש לפעול למענה, בימים אלו ממש. כדי להיות מסוגלים לפתח תודעה מעין זו, עלינו להעמיק יותר בהיסטוריה, להעמיק יותר בדברי חז"ל, לנסות ולהבין דרך ההלכות המיוחדות לימי הצומות

איך לחבר את המסרים המשמעותיים של חז"ל שבאים לידי ביטוי בדברי הרמב"ם על ימים אלו: "שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (תעניות ה,א).

אך לשם כך יש צורך בעמל, בעבודה פנימית מרובה ובתמונה מחשבתית ועבודתית שלמה שתעזור לנו להפוך את י"ז בתמוז לשירה חדשה. לקריאה חפשו בגוגל.

